

‘अविरल बग्दछ इन्द्रावती’ टेलिशृङ्खलाको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ
पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

मनोजकुमार फुयाल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
भाद्र, २०६४

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

‘अविरल बग्दछ इन्द्रावती टेलिशृङ्खलाको अध्ययन’ शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षका छात्र मनोजकुमार फुयालले मेरो निर्देशनमा रही परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यसँग सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि., नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०६४ / ५ /

.....

डा.कृष्णहरि बराल

(उप-प्राध्यापक)

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

काठमाडौं ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

मिति: २०६४ / ५ /

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र श्री मनोजकुमार फुयालले स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको 'अविरल बग्दछ इन्द्रावती टेलिशृङ्खलाको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन-समिति

हस्ताक्षर

१) प्रा. घनश्याम उपाध्याय (नि.विभागीय प्रमुख)

.....

२) उप-प्रा.डा.कृष्णहरि बराल (शोधनिर्देशक)

.....

३)

(बाह्य परीक्षक)

.....

कृतज्ञताज्ञापन

‘अविरल बग्दछ इन्द्रावती टेलिशृङ्खलाको अध्ययन’ शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पस, कीर्तिपुरको नेपाली केन्द्रीय विभाग, स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आवश्यकता परिपूर्तिका लागि दसौँ पत्रको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो र यो शोधपत्र मैले मेरा श्रद्धेय गुरु उप-प्राध्यापक डा. कृष्णहरि बरालको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । यस शोधकार्यलाई अद्योपान्त अध्ययन गरी दिएको सल्लाह, सुभाष र निर्देशनप्रति म उहाँलाई हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । यस शोधकार्य लेखनलाई स्वीकृति प्रदान गरिदिनु हुने नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्राध्यापक घनश्याम उपाध्यायप्रति एवम् शोधका क्रममा विभिन्न रूपमा सल्लाह दिई प्रोत्साहन गरिदिनुहुने सम्पूर्ण गुरुवर्गप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

सामग्रीसङ्कलनका क्रममा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालय, नेपाल टेलिभिजनका दुर्गाबहादुर थापा, रवीन्द्र घिमिरे, दृश्य सङ्ग्रहालय शाखाका कर्मचारीहरू, मार्टिन चौतारी, फिल्म कलेज, चलचित्र विकास बोर्ड, भारतीय पुस्तकालय, भारतदेखि पुस्तक ल्याई सहयोग गरिदिनु हुने पाठ्यसामाग्री पसलका कमल सुवेदी, टेलिशृङ्खलाका कलाकार उपेन्द्र तिमिल्सिनाका साथै अस्मिता प्रकाशन गृहप्रति पनि म आभारी छु । शोधका क्रममा विविध सहयोग गर्ने मधुसूदन थापा, जनक सापकोटा, लक्ष्मी ढुङ्गेल, बट्टी कोइराला जस्ता मित्रहरूको पनि ऋणी बनेको छु ।

शोधपत्रको टङ्कणमा सहयोग गर्ने श्री रामकृष्ण महर्जनलाई धन्यवाद दिँदै अन्त्यमा यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति: २०६४ / ५ /

मनोजकुमार फुयाल

२०६१/०६३

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

विषयसूची

पृष्ठ-सङ्ख्या

पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय

१.१	शोधशीर्षक	१
१.२	शोधप्रयोजन	१
१.३	विषयपरिचय	१
१.४	समस्याकथन	२
१.५	शोधकार्यका उद्देश्यहरू	२
१.६	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७	शोधकार्यको औचित्य	६
१.८	शोधकार्यको सीमाङ्कन	६
१.९	शोधविधि	७
१.१०	शोधपत्रको रूपरेखा	७

दोस्रो परिच्छेद : टेलिभिजनको विकासक्रम

२.१	परिचय	८
२.२	टेलिभिजनको विकास	८
२.२.१	विश्वमा टेलिभिजन	९
२.२.२	भारतमा टेलिभिजन	१०
२.२.३	नेपालमा टेलिभिजन	११
२.२.३.१	नेपाल टेलिभिजन	१२
२.२.३.२	नेपालमा रहेका अन्य प्रमुख टेलिभिजनहरू	१६

तेस्रो परिच्छेद : टेलिभिजनमा लेखनका प्रकारहरू

३.१	परिचय	१९
३.२	टेलिभिजनमा लेखनका प्रकारहरू	२०
३.२.१	गैरकथात्मक लेखन	२०
३.२.१.१	टेलिभिजन शो	२१
३.२.१.२	समाचार	२१
३.३.२	कथात्मक लेखन	२२
३.३.२.१	सोपअपेरा	२३
३.३.२.२	मिनि-सिरिज/टेलिशृङ्खला	२५
३.३.२.३	टेलिनोभेला	२६
३.३.३	टेलिनोभेला र सोपअपेरामा फरक	२८

चौथो परिच्छेद : टेलिशृङ्खलाका तत्त्वहरू

४.१ विचार	३६
४.२ दृश्यकथा	३७
४.३ कथासार	३८
४.४ चरित्रचित्रण	४०
४.५ संवाद	४२
४.६ गीत/सङ्गीत	४४
४.७ द्वन्द्व	४५

पाँचौँ परिच्छेद : कलाका रूपमा टेलिशृङ्खला

५.१ परिचय	४७
५.२ पूर्वीय र पश्चिमी दृष्टिमा कला	४८
५.३ चलचित्रकला	५२
५.३.१ चलचित्रको उत्पत्ति र विकास	५३
५.३.२ नेपालमा चलचित्रको विकास	५८
५.४ कलाको एउटा रूप : टेलिशृङ्खला	६१

छैटौँ परिच्छेद : साहित्यिक विधा र टेलिशृङ्खला

६.१ टेलिशृङ्खला र आख्यान	६६
६.२ टेलिशृङ्खला र नाटक	६८
६.३ टेलिशृङ्खला र कविता	७१
६.४ टेलिशृङ्खला र चलचित्र	७३
६.४.१ टेलिशृङ्खला र चलचित्रको समानता	७३
६.४.१.१ छायाङ्कनपूर्व	७४
६.४.१.२ छायाङ्कन	७५
६.४.१.३ छायाङ्कनपश्चात	७५
६.४.२ टेलिशृङ्खला र चलचित्रको भिन्नता	७६

सातौँ परिच्छेद : अविरल बग्दछ इन्द्रावती टेलिशृङ्खलाको विश्लेषण

७.१ कथानक	८०
७.१.१ कथासार	८१
७.१.२ कथानकको विकासक्रम	९०
७.२ पात्र	९२
७.२.१ लिङ्गका आधारमा	९३

७.२.२ कार्यका आधारमा	९३
७.२.३ स्वभावका आधारमा	९३
७.२.४ प्रवृत्तिका आधारमा	९४
७.२.५ जीवनचेतनाका आधारमा	९४
७.२.६ आवद्धताका आधारमा	९४
७.२.७ भूमिकाका आधारमा मुख्य पात्रहरू	९५
७.२.७.१ भूमा	९५
७.२.७.२ मिलौती	९६
७.२.७.३ सोभिते	९६
७.२.७.४ लालगेडी	९७
७.२.७.५ कप्तानकाजी, बूढाकाजी र सानाकाजी	९८
७.२.७.६ हरेकृष्ण सन्न्यासी, देबु पनेरू र गिरी मास्टर	१०१
७.३ परिवेश	१०२
७.४ संवाद	१०४
७.५ गीत / सङ्गीत	१०६
७.६ सन्देश	१०७
७.७ द्वन्द्व	१०९

आठौँ परिच्छेद : सारांश तथा निष्कर्ष

८.१ सारांश	११५
८.२ निष्कर्ष	११८

सन्दर्भग्रन्थसूची
परिशिष्ट

सङ्क्षेपसूची

इ	-	इशवी संवत्
क्र.सं	-	क्रम सङ्ख्या
दो.सं	-	दोस्रो संस्करण
ते.सं	-	तेस्रो संस्करण
चौ.सं	-	चौथो संस्करण
छै.सं.	-	छैटौँ संस्करण
टि.भी	-	टेलिभिजन
ने.टे	-	नेपाल टेलिभिजन
प्रा.	-	प्राध्यापक
प्रा.लि	-	प्राइभेट लिमिटेड
पृ.	-	पृष्ठ
बी.बी.सी	-	ब्रिटिस ब्रोडकास्टिङ् कर्पोरेसन
भि./बा.	-	भिन्न/बाहिर
वि.सं	-	विक्रम संवत्
यू.के	-	यूनाइटेड किङ्डम
त्रि.वि	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय